

Beheeradvies zilveren maan Kaleweg

Beheeradvies zilveren maan Kaleweg

Beheeradvies zilveren maan Kaleweg

Tekst

Anthonie Stip

Rapportnummer

VS2018.024

Projectnummer

P-2017.123

Productie

De Vlinderstichting
Mennonietenweg 10
Postbus 506
6700 AM Wageningen
T 0317 46 73 46
E info@vlinderstichting.nl
www.vlinderstichting.nl

Opdrachtgever

Staatsbosbeheer Westerkwartier, J. Schut

Deze publicatie kan worden geciteerd als

Stip, A. (2018). *Beheeradvies zilveren maan Kaleweg*. Rapport VS2018.024, De Vlinderstichting, Wageningen.

Trefwoorden

Zilveren maan – graslanden – beheer - Kaleweg

Juni 2018

Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigden/of openbaar gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande toestemming van De Vlinderstichting, noch mag het zonder een dergelijke toestemming gebruikt worden voor enig ander werk dan waarvoor het is vervaardigd.

Inhoud

1.	Inleiding	5
2.	Ecologie zilveren maan	6
3.	Beheeradvies	7
	Maaibeheer	7
	Waterpeil	8
	Begrazing	9
	Vergroting leefgebied	9
4.	Literatuur	10

1. Inleiding

In het Groninger Westerkwartier beheert Staatsbosbeheer een aantal schrale graslanden die potentie bieden voor de zilveren maan (*Boloria selene*). Deze zeldzame dagvlinder is in 2016 en 2017 waargenomen in één van de percelen in het gebied Kaleweg bij Opende (fig. 1), jaarlijks in beide generaties met tenminste één exemplaar. Daarmee is het goed mogelijk dat de terreincondities van destijds ruimte geboden te hebben aan deze vlindersoort, mogelijk zelfs om voort te planten. Aangezien er in Groningen en de aangrenzende delen van het vasteland van Friesland momenteel geen andere populaties van zilveren maan bekend zijn, is deze vindplaats uiterst waardevol. Sowieso is de zilveren maan een vlinder die op de Rode lijst staat met de status 'Bedreigd'. Binnen het Natuurnetwerk Nederland geldt de soort als doelsoort. Voor Staatsbosbeheer zijn dit redenen om de terreincondities in de betreffende graslanden te verbeteren voor de zilveren maan en de mogelijkheden voor een metapopulatie te verkennen. Daarom is aan De Vlinderstichting gevraagd om een denksessie voor de zilveren maan in het gebied Kaleweg te verzorgen. Deze heeft op 5 april 2018 plaatsgevonden. Het perceel waarin de zilveren maan is gevonden plus een aantal nabijgelegen percelen met potentie zijn bezocht door beheerders van Staatsbosbeheer en een expert van De Vlinderstichting. De uitkomsten van deze denksessie en veldbezoek zijn verwerkt in dit rapport.

Figuur 1: De schraalgraslanden in het gebied Kaleweg bij Opende. Rood omlijnd betreft de vindplaats van de zilveren maan in 2016 en 2017. Bron: Staatsbosbeheer.

2. Ecologie zilveren maan

De zilveren maan (*Boloria selene*) is een zeldzame parelmoervlinder die in natte, bloemrijke schraalgraslanden en rietlanden voorkomt. In Europa ligt het accent van de verspreiding op Midden en Noord(west)-Europa, grofweg boven de lijn Noord-Portugal via Noord-Italië naar de noordelijke Balkan. In Nederland is het een zeldzame soort (Rode lijst status Bedreigd) die hard in aantal achteruit gaat. In sommige jaren kan de soort op bekende vliegplaatsen talrijk zijn en vandaar uit gaan zwerven. Zo worden soms nieuwe gebieden gekoloniseerd, wat in 2011 bijvoorbeeld op de Noordwest-Veluwe gebeurde (Werners 2017).

Figuur 2: Zilveren maan in één van de Nederlandse populaties. Foto Anthonie Stip

De zilveren maan vliegt in Nederland in twee generaties: de eerste van begin mei – half juni en de tweede van eind juli – half sept. In warme jaren kan een partiele derde generatie voorkomen. Moerasviooltje wordt gebruikt als waardplant, in de duinen ook wel hondsviooltje en duinviooltje. De vlinders zoeken in schraalgraslanden vaak nectar op echte koekoeksbloem en kale jonker (1^e generatie), en in de tweede generatie ook op watermunt en grote kattenstaart. De zilveren maan overwintert als halfvolwassen rups in de strooisellaag van de vegetatie. De belangrijkste knelpunten voor de zilveren maan in Nederland verschillen tussen de generaties. In de eerste generatie is de beperkte nectarbeschikbaarheid beperkend, in de tweede generatie de verminderde vindbaarheid van de waardplanten voor de vrouwtjes. Daardoor zijn de vrouwtjes meer tijd kwijt aan zoeken, wat resulteert in minder tijd voor ei-afzet.

Een aantal randvoorwaarden voor succesvolle populaties van de zilveren maan zijn (Bos et al. 2006):

- 1. Voldoende beschikbare waardplanten** in dichtheid en aantal: in hooilandpopulaties die gemaaid worden, zijn minstens 25 violen per m² nodig en liefst meer. Bovendien moet de vegetatie waarin de waardplanten groeien een open structuur hebben, waardoor de zilveren manen ze kunnen vinden;
- 2. Voldoende oppervlak leefgebied:** bij een waardplantdichtheid van 50-200 per m² moeten de vlinders over minstens 0.5ha leefgebied kunnen beschikken. Bij een lagere waardplantdichtheid dient er meer leefgebied beschikbaar te zijn.
- 3. Voldoende nectarplanten:** om voldoende voedsel binnen te krijgen hebben de vlinders een ruime mate aan bloeiende nectarplanten nodig, in of direct grenzend

aan het leefgebied. Precieze aantallen zijn niet bekend, maar moeten gezocht worden in de orde van grootte van duizenden bloemen (expert judgement).

Geschikt leefgebied van de zilveren maan kenmerkt zich door:

- Hoge winterpeilen, met waterstanden in de winter tot aan het maaiveld
- Een tot een minimum beperkte invloed van gebiedsvreemd, voedselrijk oppervlaktewater
- Resultierend in een vegetatie van schraalgrasland, veenmosrietland of vochtig, bloemrijk hooiland.

Aandachtspunt voor de waardplant is dat moerasviooltje niet bestand is tegen verzuring in de wortelzone. Dit wordt voorkomen door hoge winterpeilen, het tegengaan van wegzijgend grondwater en het voorkomen van inlaat van gebiedsvreemd water.

3. Beheeradvies

Maaibeheer

Op de schraalgraslandpercelen bij de Kaleweg zijn een aantal jaren geleden delen van het perceel afgeplagd. Door uitzonderlijk natte weersomstandigheden in het najaar van 2017 zijn de betreffende percelen niet gemaaid. Daardoor was er ten tijde van het veldbezoek in april 2018 sprake van een vrij dichte vegetatie op de schrale delen van de percelen (Figuur 3). Geadviseerd wordt om deze plagstroken gedeeltelijk (ca. 50% van het oppervlak) eenmalig in juni 2018 te maaien en het maaisel af te voeren, om verdere sluiting van de vegetatie tegen te gaan.

Figuur 3: Situatie in de schraalgraslandpercelen aan de Kaleweg op 5 april 2018.
Foto Anthonie Stip.

Bij het maaibeheer van de schraalgraslandpercelen is tijdens de denksessie uitgebreid stilgestaan. De huidige situatie is dat de percelen in de nazomer/najaar éénmaal per jaar volledig gemaaid worden. Dit wordt gedaan met een lichte trekker, vanaf de hoger gelegen perceeldelen. Onder de huidige lokale terreincondities lijkt het maaien en wiersen met een lichte trekker vanaf de hogere terreindelen de beste oplossing: hiermee wordt bodemverdichting op de schraalgraslanddelen zoveel mogelijk voorkomen, omdat het aantal rijbewegingen beperkt is. Met een eenasser kan weliswaar beter maatwerk geleverd worden (bijvoorbeeld door terreindelen te ontzien), maar doordat er veelvuldig heen en

weer gelopen dient te worden, leidt dit waarschijnlijk tot meer bodemverdichting op een groter oppervlak.

Niettemin is het aan te raden om vanaf heden het maaibeheer gefaseerd uit te voeren en roulerende stroken op de percelen ongemaaid te laten. Hierdoor krijgen nectarplanten (bijv. kale jonker) meer kans, wat de nectarbeschikbaarheid in het terrein ten goede komt. Hoewel er tijdens het veldbezoek in april geen moerasviooltje is gevonden, is het raadzaam om eventuele vindplaatsen van de waardplant tijdens het beheer (deels) te ontzien. Maaisel dient altijd afgevoerd te worden.

Waterpeil

Tijdens de denksessie is door Staatsbosbeheer naar voren gebracht dat de waterpeilen in dit gebied in de toekomst verhoogd gaan worden. Deze zogeheten natuurpeilen komen naar verwachting hoger te liggen dan 'water in de winter tot aan het maaiveld'. Het is zaak om de schraalgraslandpercelen met zilveren maan hiervan te ontzien, omdat langdurig te hoge waterpeilen en snelle vernatting ertoe leiden dat rupsen van de zilveren maan de winter niet overleven. De situatie in april 2018 is echter dat kwelwater op één punt vrij het gebied kan uitstromen (figuur 4). Het is zaak dit 'lek' zo snel mogelijk te dichten, om verdere verdroging te voorkomen. Verder dient er gestreefd te worden naar het langer vasthouden van gebiedseigen water en een iets hoger winterpeil dan in de huidige situatie (peil maximaal tot aan maaiveld).

Figuur 4: Gebiedseigen kwel kan via een openstaande afvoer vrijelijk het gebiedje verlaten. Dit dient zo snel mogelijk te worden voorkomen. Foto Anthonie Stip.

Begrazing

Het gebied wordt in het najaar (deels) beweid met schapen. Gelet op de beperkte beschikbaarheid van waard- en nectarplanten, is het raadzaam om deze begrazing te stoppen.

Meer nectarplanten

Door in het gebied in het voorjaar maximaal de helft van de aanwezige greppels te frezen met een wallenfrees, kan de lokale beschikbaarheid van nectarplanten verhoogd worden. Juist op de door de wallenfrees gestoorde bodem kunnen planten als kale jonker kiemen. De gefaseerde uitvoering, te weten jaarlijks maximaal de helft van alle greppels frezen, roulerend tussen de jaren, garandeert een permanente aanwezigheid van kiembed en doorgroeimogelijkheden van de reeds gekiemde nectarplanten.

Tevens kan ervoor gekozen te worden om de aanwezige bredere sloot gedeeltelijk mee te maaien bij het maaien van het grasland. Dit dient ten alle tijden gefaseerd te gebeuren, op zo'n manier dat een deel van de aanwezige 10 jaar oude vegetatie behouden blijft. Elementen als kleine wilgen dienen hierbij eveneens te worden ontzien.

Aan de zuidelijke perceelsranden komt veel verruiging met brandnetel voor, waarschijnlijk veroorzaakt door het op de oever plaatsen van slootschoonsel. Dit vermindert de kansen voor bloeiende oeverplanten aanzienlijk (ze krijgen geen kans door de zeer voedselrijke omstandigheden). Eventueel in overleg met het Waterschap kan gezocht worden naar een andere bestemming van het slootschoonsel, zodat de oevervegetatie lokaal beter tot ontwikkeling kan komen.

Vergroting leefgebied

Het leefgebied van de zilveren maan kan lokaal vergroot worden wanneer op meer aangrenzende percelen (binnen het verhoogde waterpeilgebied) stroken afgeplagd worden. Eventueel kan de ontwikkeling van een bloemrijke vegetatie gestimuleerd worden door aansluitend op het plaggen maaisel te enten van nabijgelegen percelen met een gewenst vegetatietype.

4. Literatuur

Bos, F., M. Bosveld, D. Groenendijk, C. van Swaay, I. Wynhoff, De Vlinderstichting (2006). De dagvlinders van Nederland, verspreiding en bescherming (Lepidoptera: Hesperioidea, Papilionoidea). – Nederlandse Fauna 7. Leiden. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey – Nederland.

Werners, H. (2017). Verrassende hervestiging van de zilveren maan op de Noordwest-Veluwe. Vlinders 2017 (1): 20-21.